

Sølvi Sogner: Med hjertet hos hverdagsmenneskene

I et mannsdominert forskermiljø der de fleste beskjeftiget seg med konger, kriger og statsdannelser, gikk historiker Sølvi Sogner, sine egne veier. Hennes forskerhjerter banket for historiens hverdagsmennesker og for hvordan disse levde sine liv.

Riktignok hadde Sølvi Sogner som 24-åring levert inn hovedoppgave om Harald Hårfagre og var "godt fornøyd" med det. Men det var mens hun fortsatt "skulle i skolen" og trengte et hovedfag. Det var ikke i hennes tanker at hun med tiden skulle bli forsker ved universitetet. Å aspirere til å bli lektor i den videregående skolen" var mer enn sterkt nok i forhold til resten av jentene i klassen på Trondheim Katedralskole. De fleste fortsatte med lærerskole eller "Handel og kontor".

Historiker Sølvi Sogner (1932-2017)

Fakta: Sølvi Sogner

Sølvi Sogner (1932 – 2017) var professor i historie ved Universitet i Oslo. Hun ble dr.philos. i 1976, førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo i 1974, og professor fra 1988. Sogner var særlig opptatt av historisk demografi, familiehistorie og kvinnehistorie, og retts- og sosialhistorie i tidlig moderne tid.

Utvalgte titler:

Folkevekst og flytting. En historisk demografisk studie i 1700-årenes Øst-Norge, 1979
Bot eller bryllup. Ugifte mødre og gravide bruder i det gamle samfunnet, m. J. Eliassen, 1981
Fra stua full til tobarnskull. Om nedgangen i barnetallet i norske familier i de siste 200 år, med særlig vekt på perioden 1890–1930 (m. H. B. Randsborg og E. Fure), 1984
Europa 1500–1750, i I. Blom m.fl. (red.): Cappelens kvinnehistorie, bd. 2, 1992
Ung i Europa. Norsk ungdom over Nordsjøen til Nederland i tidlig nytid, 1994
Norsk innvandringshistorie, bd. 1 (sm.m. E. Opsahl), 2003
I gode og vonde dager. Familieliv i Noreg frå reformasjonen til i dag, 2003
"Og skuta lå i Amsterdam": et glemt norsk innvandrersamfunn i Amsterdam 1621-1720, 2012
[Les mer på SNL.](#)

- Bare det å få artium var jo utrolig. Du må jo huske på at dette var før midten av det forrige århundre, sier Sølvi Sogner med et glimt i øyet. Hennes tante, som hun hadde stor beundring for, var dessuten lektor.

“

- Tante Aagot snakket fransk og engelsk og fortalte at "sånn var det i Oxford". Hun laget engelsk te, serverte kjeks, røykte CRAVEN A og fyrte på peisen. Det var schwung over tante Aagot.

SØLVI SOGNER

Lektorkarrieren i den videregående skolen ble imidlertid ikke langvarig for hennes egen del, selv om hun ved flere anledninger skulle vende tilbake til skolen for å tjene penger via vikariater. Etter ett år i fast stilling i Tromsø trakk imidlertid kjærligheten henne til Oslo og til arbeid som vitenskapelig medarbeider ved det nyopprettede Norsk lokalhistorisk institutt. Det var der det begynte.

Der lærte jeg å elske gotiske bokstaver og arkivarbeid!, forteller hun. Til tross for at Sogner lovpriser datateknologien og dens muligheter, må hun fortsatt ofte oppsøke kildene. Lukten av gamle dokumenter virker på henne som sagflisen på sirkushesten.

Ny test av sitat

NANVN NAVNESEN

Fransk åpenbaring

I 1960 satt da nygifte Sølvi Sogner med alle sanser skjerpet og hørte den franske historikeren og demografen Louis Henry forelese på Verdenskongressen for historikere i Stockholm. Demografer er spesialister på befolkningsstudier og -statistikk, og Henry fortalte om en ny og banebrytende demografisk metode som kunne utnytte kirkebøker langt bedre som kilder enn tidligere antatt. Det var da forskerhjertet til Sogner begynte å slå for alvor. Her var jo menneskene.

- Det gikk for alvor opp for meg at historie kunne handle om helt vanlige folk. Om mennesker som ble født, stiftet familie og døde, som flyttet på seg eller ble der de var. Det var jo noe man kunne identifisere seg med. Jeg fikk rett og slett tenning, konstaterer den vennlige bestemorsskikkelsen overfor meg. Selv er Sogner legedatter, oppvokst i Trondheim og på Nord-Vestlandet. Bosatt det meste av sitt voksne liv i Bærum og Oslo.

- Tidligere følte jeg ofte at akkurat jeg ikke hørte til noe sted, men etter hvert har jeg skjönt at langt de fleste har det slik, ler hun.

I løpet av kort tid skulle unge Sølvi selv bli mor til tre barn, miste ett av dem - og bli skilt. Hun søkte gjentatte ganger om rekrutteringsstipend fra NAVF, mens hun blant annet arbeidet som vitenskapelig assistent, som lektor i skolen og som hjelpelærer ved Historisk institutt.

38 år gammel fikk hun omsider positivt svar og kunne gi seg i kast med sin store befolkningsstudie om hvordan folk levde i Øst-Norge på 1700-tallet.

Med skylapper

- Klart det var tøft å være alenemor og skulle ta vare på to barn på seks og åtte år - og samtidig få mest mulig tid til forskningen. Jeg lærte fort å konsentrere meg. Gikk jeg i Riksarkivet og hadde fire timer på meg, syntes jeg det var et hav av tid. Samtidig levde jeg nok litt med skylapper på den tiden. Jeg holdt avis, men tror ikke jeg leste den.

Om Sogner gikk glipp av mye av nyhetsbildet på begynnelsen av 1970-tallet, tilegnet hun seg til gjengjeld grundige kunnskaper om Øst-Norge på 1700-tallet og spesielt om befolkningen i prestegjeldet Rendalen: Vil du vite hvem som giftet seg med hvem, hvem som aldri ble gift, hvem som fikk barn utenfor ekteskapet, hvor mange som flyttet og hvor mange som døde i Rendalen,

fra 1733 til 1828? Sogner vet svar. Mange har benyttet seg av Rendals-data som bakgrunn for egen forskning, for eksempel for å se hvordan vanvidd gikk i arv i bestemte familier.

- Vi du se skoeskene mine? Sølvi Sogner løfter fram et par fullstappede - ja, nettopp skoer - fra et skap på kontoret. Før dataalderen var dette arkivene hennes. Hun viser fram såkalte familieskjemaer, der de viktigste begivenhetene i livet er markert. Så viser hun meg hva hun kan gjøre i dag. Med et tastetrykk får vi vite at 3500 ekteskap ble inngått i perioden 1733-1900. Dessuten ble 1981 barn båret til dåpen.

- Her har vi Kari Olsdatter. Det ser nok ikke ut til at Kari Olsdatter ble gift! sier Sogner med innlevelse. Får hun tid en dag, skal Sogner dykke dypere ned i flere enkeltskjebner fra Rendalen-materialet.

Tingbokprosjektet

Sølvi Sogner som ung.

Sogners studenter har også hatt glede av å kunne krysskoble data fra Øst-Norge og Rendalen-undersøkelsen med data fra det store Tingbokprosjektet, som Sogner leder. Sorenskriverens tingbøker - opprinnelig nedskrevet i full fart med nesten uforståelig gotisk skrift - ble transkribert og lagt ut på data. Prosjektet har allerede resultert i en lang rekke hovedoppgaver og har høstet både nordisk og internasjonal anerkjennelse.

- Det spennende med Tingbokprosjektet er at vi får vite langt mer om hvordan folk tenkte før i tiden. Via kirkebøker, folketellinger og andre kilder visste vi jo etter hvert mye om hvordan de levde, sier Sogner.

"Historie nedenfra"

"Historie nedenfra" var en bølge som kom i kjølvannet av studentopprøret i 1968 og som Sogner helt naturlig falt inn i. I alt hun har skrevet, er hverdagsmenneskene med. For å nevne noen blant en mengde titler: "Bot eller bryllup: Ugifte mødre og gravide bruder i det gamle samfunn. ". "Barn av sin tid. Fra norske barns historie." "Ung i Europa. Norsk ungdom over Nordsjøen til Nederland i tidlig nytid." "Far sjøl i stua og familien

hans." Sogner skriver godt. Hun er dessuten en av dem som kan det å gjøre stoffet sitt tilgjengelig.

- Jeg liker å sitte foran PC-en og flikke og file på språket for å gjøre det så enkelt som mulig, mens jeg forestiller meg leserne eller tilhørerne og hvordan resultatet vil arte seg for dem, bekrefter hun. Bøker som "Far sjøl i stua" er blitt bestselgere i sin sjanger. Når Sogner holder foredrag, sitter folk som tente lys og synes de blir beriket. Kanskje er det fordi hun alltid viser til familien og til privatsfæren. Det er noe som gir gjenklang hos folk. Og etter Sogners syn er det nettopp i privatsfæren man finner de egentlige historiske aktørene.

Utelatt fra guttas øl

Mens Sogner i en periode nærmest bevisst isolerte seg for å få unna doktoravhandlingen sin, hadde hun lenge skylapper av det mindre bevisste slaget i sitt forhold til kvinnekamp og kvinneperspektiver på historien.

- Jeg kunne sitte ved siden av min kollega Sivert Langholm og snakke fag. Jeg hadde stemmerett og så ikke hvor problemet lå. Kvinneopprøret på Blindern var for meg bare noen lange, brune papirremser jeg ikke forholdt meg til. Noen år tidligere hadde en venninne og jeg vært på møte i Norsk kvinnesaksforening, der en to meter høy overårig dansk tolvbarnsmor holdt foredrag. Vi syntes ikke hun hadde noe å by oss. For oss var kvinnesak passé. Etter hvert ble jo allikevel ens øyne åpnet, sier Soger lakonisk.

- Det at man hele tiden forholder seg mest til sitt eget kjønn, blir jo tydelig i miljøer der det er overvekt av det ene eller det andre kjønn - som for eksempel menn i historiefaget. Sogner husker spesielt en episode etter at hun, Ståle Dyrvik og Sivert Langholm hadde hatt muntlig eksamen sammen.

- Mens vi stod der, spurte Sivert Langholm Ståle Dyrvik om ikke de to skulle ta en øl. Først i ettertid tenkte jeg at det kanskje ville vært naturlig om de hadde spurt meg også! For der fikk jo de to opprettet et helt lite forum! Faglig syntes Sogner lenge at hun hadde sitt på det kvinnepolitisk tørre fordi demografi i stor grad handler om kvinner.

- Etter hvert gikk det imidlertid opp - også for meg - at før kvinner og kjønnsperspektivet blir en integrert del i all historieskriving, så må disse temaene løftes spesielt opp, sier hun.

Sterke personligheter

Hvordan har hun så egentlig funnet seg til rette i et mannsdominert forskermiljø med sterke personligheter, der de fleste er opptatt av staten og den offentlige sfære og de færreste deler

hennes interesser? I et miljø der enkelte, etter sigende, løfter storslegga mot deg før de har spurt hva du heter?

- Historisk institutt er et godt sted å være, sier Sogner. -Vi er så mange. Jeg tror det er en fordel. Alt blir mer komplisert hvis du sitter på et lite institutt. Men det er sant at historie har lange tradisjoner i at folk holder en høy profil, bruker sterke ord og markerer synspunkter som de nærmest står eller faller med. I og med at jeg mye av tiden har vært nokså alene om mine interesser, har jeg kanskje unngått en del konflikter. Jeg har drevet med mitt og valgt å innta en tilbaketrukken rolle. Kanskje er det feigt. Ikke for det; blir jeg sint, så blir jeg ordentlig sint!

Det sies at Sogner nok har gått glipp av en del oppmerksomhet blant kolleger fordi hun er så lite selvhevdende. Men det sies også at åpner hun munnen, så lytter man. Hun skal ha en evne til dialog og tverrfaglig orientering som er sjelden i hennes fagmiljø - og dessuten en faglig tyngde som er udiskutabel.

- Jeg kom inn i historie via historisk demografi, som ble sett som en hard sak og som foregår i et internasjonalt fagmiljø. Dermed slapp jeg til. Selv om jeg hele tiden har vært opptatt av familiehistorie; kvinner og barn, har jeg alltid kunnet slå i bordet med statistikken. Den står det liksom respekt av. Dersom noen prøver seg, kan jeg alltid lene meg tilbake og bare forsiktig minne dem om at "jeg er demograf og har holdt på med dette i noen år ..." Sogner ler (sist og best.)

Heller ensom

Sogner har hele tiden spredt seg på forskjellige temaer: Oppvekstvilkår, barnedødelighet, hushjelper, sjømenn, kjønnsrollemønstre, innvandring, utvandring. For tiden arbeider hun med sin del av en bok om innvandring til Norge.

- Jeg er nødt til å skifte fokus for ikke å gå trett. Når man innenfor forskningen har kommet til et visst punkt i erkjennelsen, synes jeg utbyttet blir marginalt ved å fortsette. For meg blir det da snakk om bare å gjenta seg selv med litt andre nyanser. Det er en tendens blant norske historikere til å gå om og om igjen i de samme sporene. Man blir kanskje ikke så ensom av det, men man kan lett bli veldig ensidig. Folk gnurer og gnurer rundt de samme hullene: "Overgangen til selveie", "Norges forhold til København". Den slags gnuring er ikke noe for meg! Da heller ensom!

- De fleste forskere er forresten ensomme på Blindern når det kommer til stykket. Omsorgen glimrer med sitt fravær. Enhver må ordne sine egne sjelesørgere eller be til Gud i et avlukke. I stedet for selv å bli tatt hånd om, skal vi ta hånd om våre stipendiater og våre studenter, sier Sogner med galgenhumor i stemmen. Hun er kjent for å ha tatt godt vare på "sine" studenter.

Boka "Bot eller bryllup. Ugifte mødre og gravide bruder i det gamle samfunnet" kom i 1981.

kommunikasjon dem imellom var det ikke snakk om. Da hun var ferdig, turte hun nesten ikke å rette på et komma. Hun visste jo ikke hva det var som var bra og ikke bra. For å forstå hva lærerne mente og stod for, gikk Sogner og medstudentene på muntlige eksamener- som på den tiden var godt besøkte folkeforlystelser.

Røkt kolje og kokte gulrøtter

Ellers levde Sølvi et trygt og regulert liv som student på Studiehjem for unge piker - *Dydens hvile* - i Geitmyrsveien. I hele sju år bodde hun der.

- Vi var 56 jenter, og alle måltider ble servert. På søndager var det lys og brettede servietter og kjempegod mat. Ble vi bedt bort da, ble vi lei oss. Trøsten var at vi kunne få "avsatt middag". Det var alltid noen hjemme, så man ble ikke henvist til sin egen ensomhet, som så mange hybelboere. Men det er klart - *Dydens hvile* representerte mye av familielivets klisne varme, og foreldrene våre kunne. Vi fikk godt stell. Men det et frie studentliv handlet kanskje ikke nettopp om å løpe hjem fra Karl Johan for å rekke røkt kolje og kokte gulrøtter på *Dydens hvile* ...

- Tidligere, da vi lærere fortsatt fikk komme på orienteringsmøtene til studentene og "fallby våre varer", pleide jeg å få napp hos "snille småpiker", erindrer hun, og legger til:

- Jeg synes forresten ikke det stemmer at studentene er blitt mindre kunnskapsrike med årene. Jeg synes tvert imot at jeg stadig lærer mer av dem. - Man skal være forsiktig i sin omgang med studentene. Særlig i startfasen av en veiledningsperiode er det viktig ikke å slå hardt ned på ting. Man må framfor alt ikke ta motet fra dem, men bygge opp om det som er bra.

Da Sogner selv var student, ble hun ikke møtt på samme måten. I et intervju har hun fortalt at hun så på professor Johan Schreiner nærmest som et opphøyd menneske. Hovedfagsveiledningen foregikk stort sett som følger: Han leste det hun hadde skrevet og sa for eksempel: "ikke bra nok", så gikk hun hjem og skrev det om, og da sa han kanskje "bra nok, fortsett". Noen egentlig

Den eldre Sølvi Sogner er selv kjent for å lage god mat - gjerne flere retter - og for å samle familie, venner, kolleger, og studenter rundt middagsbordet. Hun bruker mye tid på sitt vitenskapelige arbeid, men sitter ikke lenger og arbeider utover kvelden. Da får hun problemer med å sove. Arbeidet har hun stort sett lagt fra seg når hun sykler eller spaserer hjem for dagen.

Hva gjør hun så når hun ikke forsker?

- Jeg gjør vel i grunnen ikke så mye. Sånn sett er jeg nokså kjedelig. Teater og konserter er det lenge siden jeg har vært på. Jeg har fått to flotte barnebarn, som nå er seks og fire år, og som jeg hygger meg med så ofte jeg kan. Og så ser jeg, som så mange andre, en god del på TV. Dessuten har jeg begynt å gjette kryssord, betror Sogner meg, humrende.

Også professor Sølvi Sogner er altså et hverdagsmenneske av sin tid og skulle dermed bli en verdig aktør å studere nedenfra for fremtidens historieskrivere.

Intervjuet med Sølvi Sogner (1932–2017) sto opprinnelig på trykk i Apollon 1.2. 2012.

Se også

- [Ida Blom: Pasjonert pioner](#)
- [Gro Hagemann: Med blikk for kvinner](#)

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.